

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

12 березня 2026 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса, 2026

УДК: 930.2 + 930.85 + 94

DOI: <https://doi.org/10.24195/HistoricalStudies2026>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 13 від 30 квітня 2026 р.)*

Рецензенти:

Покась М. С. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих учених: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса: Університет Ушинського, 2026. 142 с.

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: історія Стародавнього світу та Середніх віків, історія Нового часу, проблеми новітньої історії та сучасності, Історія дипломатії та міжнародних відносин, історія війн та військової справи. А також матеріали в сфері методики навчання історичних дисциплін в закладах освіти, що значно розширює дослідницькі межі.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

**«Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти
та молодих учених»**

12 березня 2026 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

Красножон Андрій Васильович – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Кон Олена Олександрівна – декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», кандидат філологічних наук, доцент кафедри словянського мовознавства.

Ковальський Станіслав Валентинович – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Окорокова Віра Вікторівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Яновська Лариса Григорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та методики її навчання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Зміст		
Історія Стародавнього світу та Середніх віків		
Гузєря С. Ю.	До критичного перегляду карнавальної концепції М. М. Бахтіна	8
Дабіжа О. С.	Місце ронінів у японському суспільстві	15
Жимолостнова В. В.	Елліністичні освітні моделі та розвиток архітектурної освіти в середньовічному арабо-ісламському світі	19
Історія Нового часу		
Беляков Д.	«В Ялті не буває зими»: погода й клімат Криму в текстах мандрівників кінця XVIII – початку XX ст.	27
Добролюбська Ю. А.	Міхаель Константінос – грецький лікар та історик медицини XVIII століття	29
Єклема М. А.	Конфесійна історіографія марійних центрів Речі Посполитої: досвід о. Вацлава Новаковського	33
Русєв І. І.	Історіографічний аспект трансформації ролі самурайства в японському суспільстві доби періоду Мейдзі	37
Теплякова Є. Е.	Єзуїтські місії в новій Франції як простір міжкультурної взаємодії XVII ст.	40
Шевченко О. Ю.	Аболіціонізм у США в середині XIX ст.: ідеологічні засади та основні етапи руху	46
Проблеми Новітньої історії та сучасності		
Бессонов Р. О.	Передумови і створення британського Арабського бюро в роки Першої світової війни	52
Нікорчук А. Д.	Кінець «Братерства і єдності»: Демонтаж культу особистості Тіто	56

Жимолостнова В. В.,
здобувач другого року навчання
другого (магістерського) рівня вищої освіти
історико-філологічного факультету,
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (м. Одеса, Україна)

ЕЛЛІНІСТИЧНІ ОСВІТНІ МОДЕЛІ ТА РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ АРАБО-ІСЛАМСЬКОМУ СВІТІ

Елліністичні освітянські традиції мали визначальний вплив на формування освітніх та мистецьких практик середньовічного Арабського Сходу. На арабських територіях, що включали колишні землі елліністичних держав, зберігалися антична наукова, мистецька та освітня спадщина, тоді як додатковий, опосередкований вплив елліністичних теорій і практик здійснювався через Візантію та Сасанідський Іран, що сприяло активній культурній взаємодії. Переклади елліністичних трактатів з філософії, математики та музики забезпечили основу для систематизованого навчання в медресе та придворних школах і демонстрували, що елліністична спадщина стала фундаментальним чинником формування арабо-ісламської освітньої традиції.

Постановка проблеми. Формування системи мистецької освіти на середньовічному Арабському Сході залишається недостатньо дослідженим, особливо у контексті адаптації елліністичних традицій. Нез'ясованим залишається питання яким чином античні моделі організації навчання та майстерно-учнівська взаємодія інтегрувалися в арабо-ісламську систему підготовки майстрів мистецтва та архітектури. Дослідження цих процесів дозволяє відтворити механізми поєднання теоретичного та практичного навчання та зрозуміти культурно-освітні закономірності середньовічного Арабського Сходу.

Аналіз досліджень із проблеми. Вивчення середньовічної арабської освіти в напрямку мистецтва та впливу елліністичної освітянської спадщини на її подальший розвиток базується на широкому спектрі джерел, зокрема середньовічних арабських наукових трактатах, сучасних зарубіжних і українських дослідженнях. Важливим джерелом сучасних досліджень мистецьких практик і механізмів передачі знань здійснює щорічне рецензоване видання «*Muqarnas: An Annual on Islamic Art and Architecture*» [1], у якому

публікуються фундаментальні студії з історії ісламського мистецтва, архітектури та організації художніх майстерень. В наукових монографіях Г. Гарта, Дж. Блумфілда, Дж. Блума та Д. Беренс-Абусейфа [2; 3; 4; 5] архітектура ісламського світу розглядається як складова цілісної культурно-освітньої системи, у якій художня діяльність поєднувалася з інтелектуальною та науковою підготовкою. Елліністичній освітньо-мистецькій традиції присвячені монографії П. Фрезера [6] і Е. Мейєра [7], однак П. Фрезер розглядає її з історико-культурної та освітньої перспективи, тоді як Е. Мейєр акцентує взаємозв'язок мистецтва та науки. Архітектурна освіта, як окремий освітньо-мистецький напрям Середньовічного Арабського Сходу досліджена у працях Д. Уоткіна [8] та Р. Ірвіна [9]. Вони підкреслюють міжкультурний характер навчання: арабські майстри поєднували практичні будівельні навички з теоретичними знаннями про конструкції, геометрію, пропорції та декоративні системи, адаптуючи елліністичні моделі до власної естетики. Фундаментальну роль у висвітленні організації освітніх інститутів у сфері архітектури відіграє колективна монографія Р. Еттінгаузена, О. Грабара і М. Дженкінс-Медіна [10], а також робота Дж. Доддс [11], яка присвячена архітектурі Аль-Андалуз. В українській науці проблематику ісламської архітектури частково розглядає В. Куцевич [12], акцентуючи увагу на вплив традицій арабської архітектури на формування українського ісламського регіонального зодчества.

Мета статті Виявити та проаналізувати вплив елліністичної освітньо-мистецької традиції на формування середньовічної арабської системи мистецької освіти, зокрема у галузі, а також оцінити, яким чином арабські освітні та творчі інституції адаптували, трансформували та інтегрували ці знання у власний релігійно-культурний і соціальний контекст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, питання впливу елліністичної освітньої традиції на ісламський світ залишається актуальним і потребує подальшого аналізу. Елліністична освітня традиція справила безпосередній вплив на формування мистецької освіти в Арабському Середньовіччі. У елліністичній науці було закладено принцип поєднання математики, геометрії, музичної теорії та естетики як теоретичної основи художньої практики, де мистецтво розглядалося як раціонально впорядкована система знань. Завдяки засвоєнню античної математичної та філософської бази мистецтво в ісламській культурі набуло системного, освітнього характеру, забезпечивши теоретичну глибину, інтелектуальну цілісність та практичне втілення.

Мистецька освіта еллінізму формувалася як складова цілісної науково-філософської системи, де мистецтво розглядалося як продовження інтелектуального пізнання світу. Прикладом такої організації був Мусейон Олександрійський, що функціонував у тісному зв'язку з Олександрійською бібліотекою і поєднував функції дослідницького інституту, освітнього центру та культурного комплексу [6, с. 310].

На Середньовічному Арабському Сході мистецтво розглядалося як складова цілісної системи знання, інтегрованої з математикою, фізикою та філософією. Математика й геометрія формували основу для архітектурного проектування та орнаменту, визначаючи принципи симетрії, пропорційності й структурної впорядкованості форм [13, с. 41].

Важливу роль у архітектурній підготовці відігравала Олександрійська бібліотека, де копіювалися, коментувалися та систематизувалися тексти з геометрії, механіки та теорії архітектури. Гімнасії в межах системи *paideia* забезпечували теоретичну основу освіти, поєднуючи філософію, риторику та природничі дисципліни, що створювало інтелектуальне підґрунтя для архітектурного проектування [14, с. 208]. Практичне навчання здійснювалося через опанування будівельної справи та декоративного оформлення споруд., Узагальненням елліністичних уявлень про архітектурну досконалість стала концепція «*firmitas, utilitas, venustas*» сформульована у трактаті «*De architectura*» Вітрувія [15] відображала спадкоємність елліністичних уявлень про пропорцію та симетрію, що підкреслювала єдність міцності, користі та краси як основних принципів архітектури.

Релігійний чинник у елліністичній системі мав переважно культурно-етичний характер і майже не впливав на зміст наукової чи мистецької освіти.

На відміну від елліністичної моделі, де мистецтво розвивалося в межах академічних центрів, на Середньовічному Арабському Сході сформувалася специфічна інституційна структура мистецької освіти і вона мала ярко виражений регіональний характер – реалізовувалася через місцеві медресе та ремісничі гільдії, де поєднувалися науково-теоретична підготовка та практичні навички. Центральну роль відігравали придворні будівельні відомства та регіональні науково-освітні центри, які одночасно виконували навчальні, адміністративні та творчі функції. Так, у Омейядському халіфаті діяв Діван аль-*binā'* (VII–VIII ст.) [4, с. 20], в Аббасидському халіфаті — Діван аль-*'amā'ir* і посадова особа *Şāhib al-binā'* [16, с. 59], а в Кордовському халіфаті придворна будівельна служба організовувала спорудження палаців і мечетей [11, с. 71].

Пізніше Айюбіди та Мамлюки розвинули складні адміністративні структури контролю над архітектурними роботами [17, с. 28].

Головним поєднуючим інтелектуальним осередком був Байт аль-Хікма в Багдаді — науково-освітній центр і бібліотека, де перекладали та коментували античні, перські та індійські тексти, закладаючи основу для підготовки учених, математиків, астрономів, лікарів та розвитку мистецьких традицій [18, с. 42]. Переклад і коментування праць з геометрії, механіки, оптики та акустики створювали теоретичну базу для художньої практики: пропорції й геометрія формували архітектурну композицію будівель і орнаментальних систем, а дослідження акустики враховувалися під час проєктування мечетей та громадських споруд [19, т. II, с. 115].

Релігійний чинник відіграв важливу, але не визначальну роль, оскільки ключовим залишався інтегрований науково-філософський підхід [18, с. 276].

Теоретична основа архітектурної освітянської традиції еллінізму спиралася на знання з математики, геометрії, природничих знань та оптики, що мали також естетичне значення, формуючи пропорції, симетрію та ритм у мистецтві [20, I, с. 8]. Геометрія та теорія пропорцій визначали принципи планування, симетрії й композиційної впорядкованості споруд. У традиції, пов'язаній із Піфагором, гармонія осмислювалася як числа закономірність і модель універсального порядку, що формувала уявлення про ритм і пропорційність у просторовій організації будівель. [7, с. 45]. Таким чином, архітектурна практика спиралася на раціонально осмислену математичну базу, що поєднувала теоретичні знання з будівельною майстерністю.

Практична підготовка учнів охоплювала скульптуру, живопис, мозаїку, театральну декорацію та участь в архітектурних проєктах — спорудженні храмів, палаців, театрів і громадських будівель, де поєднувалися естетика та функціональність. Орнаментальне мистецтво дотримувалося математично визначених пропорцій і гармонії форм, а практика розглядалася як логічне продовження теоретичної освіти, формуючи комплексну компетентність художника у візуальному аспекті [15, с. 136; 19, I, с. 2]. Музична теорія Піфагора й Арістоксена розглядалася як частина загальної гармонії світу та застосовувалася в сценічному мистецтві і ритуалах [7, с. 78–83].

Елліністична традиція, за Е. Мейєром, заклала принципи пропорцій і геометричної організації форм, які стали фундаментом подальшого розвитку науки й художніх практик [7, с. 27-29]. Мусейон Олександрійський функціонував як інтегрований науково-освітній центр, де мистецтво і наука

розвивалися паралельно [6, с. 88], закладаючи основу для перекладів і коментарів античних трактатів з перспективи та композиції [14, с. 112–115].

Через відсутність суто архітектурних трактатів теоретична підготовка базувалася на античній спадщині та працях арабських учених: Ал-Кінді вивчав пропорції та математичні закономірності для проектування і орнаменту [2, с. 42]; Ал-Фарабі сформулював концепцію гармонії просторових структур у містобудуванні [3, с. 58]; Ібн Сіна спостерігав закони гармонії й форми в архітектурі та орнаменті [21, с. 5].

Така організація освіти поєднувала античне надбання з місцевими традиціями, враховуючи регіональні матеріали та культурні особливості. Як зазначає Ф. Райт, «арабські архітектори успадкували античні принципи пропорції й симетрії, інтегруючи їх у місцеві будівельні традиції, що сформували регіональні стилістичні особливості» [19, с. 34].

Як і в Еллінізмі архітектурна освіта Арабського Сходу поєднувала теоретичну підготовку й практику: учні брали участь у створенні архітектурних споруд і декоративному оформленні інтер'єрів, застосовуючи знання з математики, геометрії та теорії акустики. Такий підхід формував комплексну компетентність майбутніх майстрів і вчених, де художня практика була органічною складовою науково-інтелектуальної підготовки [22, с. 54–60]. Перекладацький рух створив культурне середовище, у якому «грецькі науки та філософія були інтегровані в інтелектуальне життя ісламського суспільства» як підкреслював Д. Гутас [22, с. 56], що засвідчує нерозривний зв'язок науки й художньої творчості.

У елліністичній традиції мистецька й архітектурна освіта здійснювалася переважно за моделлю «майстер–учень», коли практичні навички передавалися безпосередньо в майстерні під керівництвом досвідченого наставника; теорія виконувала допоміжну функцію, а групове навчання у формі класів було відсутнє [14].

В арабо-ісламському світі також домінувала ця модель: навчання відбувалося в медресе, придворних школах і майстернях, де практика поєднувалася з опануванням теоретичних знань про гармонію, музику та пропорції [2, с. 42].

Отже, в обох культурах провідною формою передачі знань залишалася індивідуальна робота учня з майстром, що інтегрувала практику й теорію

Висновки і перспективи подальших розвідок Елліністична освітня традиція визначально вплинула на мистецьку освіту на Середньовічному Арабському

Сході, інтегруючи математику, геометрію, музичну теорію та естетику. Архітектурна підготовка поєднувала теорію з практикою, де навчання «майстер–учень» забезпечувало передачу знань і навичок. Байт аль-Хікма та Олександрійська бібліотека створили базу для розвитку архітекторів, майстрів орнаменту і каліграфії, формуючи принципи пропорції, симетрії та гармонії у спорудах. Арабські майстри адаптували елліністичні моделі до місцевих традицій, поєднуючи науку і мистецтво в єдину освітню систему.

У подальших дослідженнях доцільно поглибити порівняльний аналіз елліністичної та арабо-ісламської музичної освіти, з'ясувати роль античних концепцій у формуванні ладів, гармонії та ритму. Важливо порівняти арабську систему з візантійською та іранською традиціями, щоб визначити спільні принципи, культурні впливи та локальні особливості у підготовці майстрів музики та архітектури. Такі дослідження розкривають механізми інтеграції науки і мистецтва в середньовічних освітніх системах.

Література

1. Muqarnas: An Annual on the Visual Cultures of the Islamic World / ed. by Finbarr Barry Flood. – Leiden ; Boston : Brill,
2. Hart G. Islamic Art and Education / G. Hart. – London : Routledge, 1999. – 256 p.
3. Bloomfield J. Art and Learning in the Medieval Islamic World / J. Bloomfield. – London : I. B. Tauris, 2005. – 320 p.
4. Bloom J. M. Arts of the City Victorious: Islamic Art and Architecture in Fatimid North Africa and Egypt. – New Haven ; London : Yale University Press, 2007. – 384 p.
5. Behrens-Abouseif D. Cairo of the Mamluks: A History of Architecture and Its Culture. – London : I.B. Tauris, 2007. – 408 p.
6. Fraser, P. M. Ptolemaic Alexandria. Vol. I. – Oxford: Clarendon Press, 1972. – 520 p.
7. Meyer, E. M. Art and Mathematics in Antiquity. – New York: Cambridge University Press, 2001. – 214 p.
8. Watkin D., Hopkins O. A History of Western Architecture. – 7-е видання / David Watkin, Owen Hopkins. – London: Laurence King Publishing, 2023. – 752 p.
9. Irwin R. Islamic Art in Context: Art, Architecture, and the Literary World. – New York: Abrams, 1997. – 384 p/

10. Ettinghausen R., Grabar O., Jenkins-Medina M. *Islamic Art and Architecture 650–1250*. – New Haven, CT: Yale University Press, 2001. – 344 p.
11. Dodds J. D. *Architecture and Ideology in Early Medieval Spain*. – University Park : Pennsylvania State University Press, 1990. – 212 p.
12. Куцевич В. Архітектура мусульманських мечетей в Україні / Вадим Куцевич. – Київ: Сучасні проблеми архітектури та містобудування, 2022. – с. 264–277.
13. Grabar O. *The Formation of Islamic Art*. – New Haven, CT: Yale University Press, 1987. – 306 p.
14. Marrou, H. *Histoire de l'éducation dans l'Antiquité*. — Paris : Seuil, 1948.
15. Vitruvius. *On Architecture*. Translated by Richard Schofield; with an introduction by Robert Tavernor. – London: Penguin Classics, 2009. – 464 p.
16. Hillenbrand R. *Islamic Architecture: Form, Function and Meaning*. – New York : Columbia University Press, 1994. – 663 p.
17. Behrens-Abouseif D. *Cairo of the Mamluks: A History of Architecture and Its Culture*. – London : I.B. Tauris, 2007. – 408 p.
18. Rashid, A. *History of Islamic Education and Scholarship*. – Cairo: Dar al Ma'arif, 2003. – 280 p.
19. Al-Urmawī Ṣafī al-Dīn ‘Abd al-Mu’min. *Kitāb al-Adwār* / ed., trans., commentary by Owen Wright. – London : Oxford University Press, 1978. – 2 vols.
20. Plato. *Timaeus*. Translated by D. J. Zeyl. – Indianapolis: Hackett Publishing, 2000.
21. Ibn Sīnā (Avicenna). *The Book of Healing (Kitāb al-Shifā’)*. – Provo: Brigham Young University Press, 2005
22. Gutas, D. *Greek Thought, Arabic Culture: The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early Arabic Philosophy*. – New York: Brill, 2001. – 320 p.

Науковий керівник: Добролюбська Ю. А., д. філос. н., професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів
Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 12 березня 2026 р.

Електронне видання. Підписано до друку 01.05.2026 р.
Формат 60 x 90 1/16 Умовн. друк. арк. 8,7
Наклад – 150 прим.